

Издава сваког четвртка
на шведом табаку.

Стаје за Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину:

годинаше . . . 4 фор.
на по године . . . 2 „
на четврт године 1 „
за Срвију и све друге земље
лодишце . . . 15 франка
на по године . . . 8 „
на три мјесеца 4 „
у алату.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Го-
ре и сва писма шаљу се
самом уреднику.

Претплата из Србије у-
пућује се Великиру Вало-
жињу у Вноград, а из дру-
гих крајева под адресом
Р. Рамдановић Санаго-
(за „Црногорку“).

Претплату примaju сви
наши књижари и нов-
инарске експедиције. Не-
франкирана писма не ци-
мају се.

БРОЈ 3.

Ц е т и њ е, 24. Јануара 1885.

ГОДИНА II.

Л О В Ћ Е Н У.

Здраво да си, царе, Србирових гора!
Пирамидо горда, врх сињег мора;
Ти олтара српског браничу и штито,
Ти сарано крви за Српство пролите:
Напа слатка дико, и нада и славо, —
Ој! Ловћене здраво!

Мучениче свети, коме нема пара,
Прегаче силни, који чуда ствара:
Који Српству душу удану у груди,
И бриткијем мачем слободу пробуди, —
И показа свјету што је српско право:
Да си ми здраво!

Из туђине нуште ја се враћам сада,
У туђини доста убило ме јада,
На кад жељан глорем уз до твоје стране,
Од радости суза ми лице ми капе,
Од радости срце скочи мо у груди,
Па ти пјесму гудим.

Моја пјесма није какво чудо старо; —
Зуб премена стара чуда је похар'о:
Прометеју ланци прели су на стјени,
Нестало је Грчке и богова њени;
Но је она преста: ја говорим само
Што сви осјећамо.

Обиша' сам доста по свијету краја
И видио доста на свијету сјаја:
И високих гара и страсних стјена,
Али теби равна на свијету нема;
Ти си тако мио ка те љубит смије,
Да милијег није.

Ја се радо сјећам својих млађаних дана
Када ми вазда свита зора обасјана
Како ми бијаше сво пуно и равно
На подножју твоме — ао доба славно! —
Ту осјећах, пјевих, љубиха, живијих,
Ту најсретниј' бијих.

А како је тамо кроз те туђе краје!
Та ни сунце тамо овако не сјаје!
Другији су људи, другије и ствари:
У туђини нико за никог не мари; —
Нигде није славе ка' у кршу твоме
Па огњишту моме.

Весело је небо, веселе су горе;
Лијепа су врела, лијено је море;
Слађано су жеље, пуљане су груди,
Искрена су браћа, а људи су људи:
Ту је слатка рака, ту је земља лака, —
Ту су добра свака.

Луд је овај свијет, све за срећом тежи,
Ка' да ј' срећа луда, па од њега бјежи,
А срећа је уз нас, нигда није мимо;
Торвари смо само, па је не видимо:
Ко за Српство живи куд ће њему среће
Од Ловћена веће!

Јо ли велич чара, жепоте гиздаве,
И носеа српског, наше части, славо,
И прошлости дивне споменшка љота —
И све, што Срб има овога свијета:
Памо под облаке, у свој својој дражи
На Ловћену тражи.

А ако те када туга преовлада,
Будућности српске да ће свенут нада, —
Вргни око само уз те крши дивље,
Па се тјеши — срећан када имаш к'нимо! —
Јер док Ловћен стоји на тој тврдој лити
И Српства ће бити.

Јест брижеже враи, моје мило ст'јење,
Тп си уток, нада и српско спасење;
Ковчег старе славе, гласник среће новз
И све оно Србин што својијем зове:
Дуга, уз коју се Српство к небу диже,
Да је Богу ближе.

У твојему крилу зачео је било
Свему, што је наше Српство прославило.
На мачу и перу у сјени и крви
Не стидиш се никог — свећ си био први:
Великих умова, великиа јунака
Ти си српска мајка.

Од Косова бојног, — ал' је дуго било!
Колико се вала о теби разбило!
Колико је сила јуришало на те,
Да те стресу, сломе — у понор обрате!
Ал' још нико твоје не покрену виси:
Непомичан ти си.

Душману на ужас Србину на диму
Стојиш увјек охо свијету на видику, —
Пирамида горда врх сињег мора . . . —

Здраво! здраво, царе, Србинових гора!
Наша слатка дико и надо и славо:
Ој! Ловћене здраво!
Филип Ј. Ковачевић.

О пјесништву нашијех дана.

(Наставак. *)

Шапчанинова „Невеста Љутице Богдана“ није си, него епски сијев. Наградила га је „Матица Српска“, и имала је рашта, јер је то сијев који се у сласт чита.

И у овом сијеву, као и у свијем дјелима Шапчаниновим, показују се одлично дивје јаке стране његове: сликарство и језички снага. Особити таленат има Шапчанин за описивање; он у томе има свој начин, који је са гледишта уметничке технике потпуно оправдан и који се мора свакоме знатлиу допасти. Он не описује овако растегнуто, подробно, досадно као н. пр. Зола. Он врло вјешто дохвата само неколико карактерних момената, неколико карактерних црта, али то нам представи тако живо, тако погођеном вјерношћу, да нам је лако допустити и све остало што он не каже. Зола претрпава и сувишне набацује при описивању, те од силног цртања и сликања појединости чисто изгубио из очију цијелу слику. Шапчанин, на против, повуче само неколико цртеза, али он погоди које треба и повуче их како треба, па је слика већ као жива пред нама. Разумије се, да му при том помаже и то, што има језик у власти као ико. То су му боје, фарбе. Он умније вјешто да их мијеша: гдје слика треба да дрчи, он зна шта ће извадити из свога језичног арсенала; гдје опет треба да осушне, и ту је оп наредан са својим прибором.

Такав је Шапчанин у својим приповијеткама; такав је и у овом епском сијеву.

Не ће шкодити неколико примјера из овога сијева. Калуђера једног н. пр. описује овако:

„На то се из среде један старац диже —
Сада му је брада, до појаса сиже **);
У густи' му брици' жуто-бела коса,
Румених образа, дежмекаста носа;
Црном камилавком покрио је власи,
А старачка плећа мангорове му краси;“

И да не каже Шапчанин одмах за тијем:

„Погледа баш није ни бистра, ни умна...“

ми бисмо већ по „дежмекастом носу“ калуђеру познали с ким имамо посла.

Другога калуђера, од друге руке и са свијем противнога карактера, овако описује:

*) Види бр. 43 „Пригорке“ од пр. г.

**) У оригиналу стоји мјесто „сиже“ „стиже“, по ја држим да ће то бити штампарска погрешка.

„И у ту тишину једно чудо стаде —
Висок старац неки пред господу паде.
Гордо држи главу такј непознати деда,
Лице му озбиљно, око благо гледа.
На ногама нигим сандале су лаке,
А на телу раса од камиње длаке;
Камилавка црна на седео му коси,
О кожном појасу бројанице носи.
А што му се старцу на грудина сјаје —
У облом оквиру — Богородица је.
У левој му руци пустињачка штака —
Стоји старац мирно к'о светња вака.“

И да нам није то казао Шапчанин, а бисмо већ познали, да је разлика између овога калуђера и онога са „дежмекастим носом.“

А зар не гледамо чисто својим очима овога старца:

„Уз пут приђох реци, да напојим каусе,
Неколико гутљаја узео и у се.
Из врбака чу се воденица стара,
На одох да видим и воденичара.
Кад падосе врата од мога ударца,
Код ватре сам заето болешњивог старца.
„Добро вече, деда!“ „Бог ти добро дао!“
Изаде га очи, једва ме познао.
У потишном телу још живота мило,
По косматом лицу бело брашно пало,
А жилаве руке к'о од мрке кости
Од дувих времена, од дуге старости.
Део из дубина таквим оком гледа,
Погледа му без плама к'о сунце кад седа.“

Па како лијепо описује ситуације:

„Журила се зора исток да познати,
Разсудена стражу капији на врати'.
Сваки би дао главу (која му је мила)
Да ти вртица града није прелетела.
Касељени у плоску ракијице нали,
Па се доле сије на дворској будали.
У маленој изби претурено све је,
Презрена будала Бог би знао гдје је.
Иза брда сунце на небо се сиће,
На староме млину коло се окреће,
А тамо унутри на елом месту све је:
Стари млинар седи, па е' код ватре греје,
Одмама, сиромаш, клопоу је, свен'о —
Кашениви зује, чедрје вретено.
Вола нада шумом, прска и жубори,
Старац ћути као сухи дуб у гори.
Питају га: „Ноћас — ко је прош'о туда?“
„А шта да вам каже остарела луда?“
На онда проз зубо зенајући дола:
„Мене се не тичу велика господа.“

Читајући „Невесту Љутице Богдана“ много се сјећамо Гетеова ремек-дјела: „Херман и Доротеја.“ Разумије се да то две висине није досијела „Невеста Љутице Богдана“, јер је „Херман и Доротеја“ и по садржају и по уметнич-

мом савршенству прави вјештачки еп, у којем је генијални Гете самоме Омиру толико примарао, да је В. Хумболт из „Хермана и Доротеје“ могао изводити законе о епској поезији.

И ако „Невеста Љутице Богдана“ није то што је Гетеов „Херман и Доротеја“, доста му на близу долази оним сднатим идиличним тоном који се по цијелом сијеху разлијева.

Да се старишки предмети, узети из старе историје наине, могу врло zgodно употребити и у данашњем pjesniштву нашем, то нам је ево показао Шапчанин. Он нас је лијешо препио у оно доба кад је блистао Призрен и Приштица, кад је властела српска стојала у замковима подигнутијема на самом камену варнику и на врх сурних стијена, са кулама и капијама, са звоном на највишој кули, са ходницама, сводовима и тамницама, са хртовима и огарима, са кликтањем соколова, са крупним збором оклопника. Ту видимо и чујемо граматике, поклисаре, пехарнике, челинике, протовестијаре, кастелане, себре, отроке и т. д. Ту се нађемо посред самур-капанака, челичних панцијера, мачева и сабаља, палаша, стријела, буздована, топузина, дилита, пехара, кондијера и т. д. Чисто се чољек занесе у оно старо доба, па му је мило наћи се међу старим сликама из прошлости, особито кад их ко умије тако вјешто и живо да насљика као Шапчанин.

Из свих наведених разлога Шапчанинова „Невеста Љутице Богдана“ и ако није прави еп, имаће трајну вриједност у нашој књижевности.

Кад је ријеч о Шапчанину, не можемо а да се узгред не дотакнемо једне ствари. Кад

су недавно изашле pjesме Шапчанинове „Вихари и Жуборп“, нашли су се неки земљаци његови који су га љуто напади. Хтјело се доказати, да Шапчанин није pjesник, или, ако је то, да је лош pjesник.

Ништа није неправедније од такога суда. Шапчанин је pjesник, узели његове дирекне pjesме или приповијетке. Он је pjesник пријемљива срца, рефлективна мозга. У његовом срцу дубу се утисци спољашњег свијета, и из тих дубина пазвиру његове pjesме. На свакој му је пољска кап са срца, а ко у pjesме своје топи од тога сока, тај их pjesа својим најунутрашњијим вомом, цијелим осјећањем којим му се срце облије, тај је pjesник. А с техничке стране нема му приговора јер има језик потпуно у власти, дакле и спољашњу пластичку снагу pjesништва.

У осталом, биоградска критика, врло малим изузетком не може се узимати озбиљно. Од њих су политичке страсти мах узеле, тамо се и књижевни производ оцјењују са партијског гледишта. Ријетко који оцјењивач може да се задржи на ставовишту објективности, а без тога нема праведнога суда у критици. За то и видимо толике апсурдне појаве у критикама биоградских листова, међу које спада и ниска неравична таксација Шапчанинова pjesништва. Политичке страсти пренесене на књижевно поље могу само квара нанјети књижевности, а никак је не ће оплодити. За то би требало да људи озбиљнији и књижевници зрелији стају на пут поткопавању књижевности наше са стране разних политичких конвортерија.

(Наставиће се).

М о л и т в а.

(По Лермонгову).

У часу жића трудну
Кад тјесним' срце груст.
Једну молитву чудну
Ја зборим на изуост

„Ост сила благодатна
У рјечи која е' ори.

И у них неповатна
Но свега дражест збори“.

И време е' душе маче
И сумња далеко . . !
И вјерује се — плаче,
Тад лако — предако !

Ј. Поповић-Липовац.

„Балканска Царица“ у Подгорици.

(Наставак)

У трећем чину радња се расилеће и завршава бојем између Црногораца и Станка отпадника. Побјеђују патриотизам, издајство пада. Али победа црногорског патриотизма не бива без жртава : њему на жртву свако у Морачу Даница, срећна што јој

је отаџбина побједу одржала, несрећна што јој је дубавник издајник. За њу живот већ више нема никакве цијели ; куд се год обрне, све јој је пусто, празно :

„Све је на свом добро мјесту.
Само биће ово моје
Што је данас празно пусто
Без икакве вјели своје.“

Биће своје она предаје Морачи хладној, али е каквим дивним опроштајем од свијета ! О том ћемо ниже зборити.

За патриотизам црногорски пада и кнез Перун и многи други јунаци.

Чин је трећи састављен из четир призора, а у свијема се говори и ради само о едеудном боју те предстоји.

У првом призору кнежевић Ђорђија, спремајући се за бој, савјетуге се са кнезом Перуном, кажује му како је небрат стигао у Љеш и тамо барјак турски дигао на сад најерваа ударити на Скадар. Кнез Перун налази да би Скадар бранити требало. Ђорђија је томе противан, јер се нема довољно снаге да би се бој могао издржати на равници, него се ваља у врш измакнути и ту Турке мушки дочекати. Кнез Перун увиђа да је то боље и одлази да изврши њеко налоге Ђорђијево.

У другом призору опет долази Кнез Перун и јавља да је из турског стана добијео Ино слуга војводе Станка. Ђорђија заповједа да му одмах доведу Ива. Доведен Ино падне на пољена и моли за милост. Ђорђија му удељује милост и одмах га пита за брата да се није покajaо. Иво одговори да није. Ђорђија се згража над таквим чудовиштем, па пита Ива : што сад мисли „млади наша“ ? Иво на то открива подробно цијели стратегијски убојни план Станков. По што је Ђорђија све потанко разабрао даде сазвати војводе на савјет. Кнез Перун их изводи. Ту излазе пред нас све војводе редом ; Капетан Јован (г. Ђ. Вукотић) Остоја (г. П. Врбица), Калета (г. . . .), Дабижив (г. М. Чаквић), Оливер (г. Ж. Драговић) Пипо (г. Л. Ђоковић), Хото (г. Ђ. Гвозденовић), Кресо (г. З. Радевић) Ваесо (г. Ст. Лукачевић) и Дале (г. В. Поповић). Ђорђија им право разложи за што ће се сјутра бој бити а затим изда им наредбу иде се који има браћу и њих се има држати у сјутрашњем боју. По што их је насосољно како ваља отпусти их.

Но прије поласка војвода приступи Кнез Перун Ђорђији и рече му како у селу Вуковцу има један старац од деведесет љета родом из Кокота који умије мач читати па замоли Ђорђију не би ли допустио питати тог старца како ће сјутра бој испасти. Ђорђија допусти.

Кнез Перун изиде и доведе тог старца.

Ово је једна од најдивнијих сцена у „Балканској Царици.“ Пред младога кнежевића и остале војводе излази старац (г. М. Врбица), сиједи браде од носа, погрбљен у њекој кожурини, поштанајући се. Ушав унутра чуди се од гдје је ушао, те се осврће на све стране. Тишина нијема. Кнез Перун пуди га, да узме који од оних мачева те су их војводе носиле. Старац пристуна редом војводама но ниједан не да му мача. Дале му га на пошњетку капетан Јован. Дркћући рукама узима старац мач, разгледа га са свијех страна, и посред нијеме тишине почиње овако старачким гласом читати мач :

„Добар комад, страховити !
Оклен ти је гвозђе оно ?
Нека ! . . . Станите ! . . . виђу ка'да
Тај је био на Косово . . .

Видите ли те црвено
Крај ријеца што су жпце ?
То су капи врш парске
С Муратове цигернице !

Милонев је ка'да био,
Ево ! . . . Видите ! . . . што се чини

Пред шатором свиленјим
У крвавој мјешавини.

За тим . . . вид'те ! наводи га
Под плуг ратар уред поља
Ђе се један одмарао
Од крешва и покоља.

У руке га мушке хвата,
С њим смије замакнути,
Ах, како ће, кад га дивљи
Надварају Ариаути.

Чим се гвозђа чудотворна
Мириш ратар дохватио,
Водове је упрегнуте
На сред поља оставио ;

Па из поља од милино
У планину с њим побјеже,
У срце му плам освете
Дојир гвозђа тог узеше !

Што ћу причат' даље што је
С овим гвозђем од сад било, —
Но најкраће : у Црној се
Гори оно поострило !

Ђорђија му примјети, да је то било, но нека каже, ако зна, шта ће од сад бити.
Старац прикупи сву своју снагу и узвишеним, свечаним пророчанским гласом прозбори :

„Књаже млади, круно сјајна,
Ти ћеш сјутра побједити !“

Ђорђија и војводе позивају старца да им још шта прочита с мача.

Старац наставља :

„Чуј Јоване, Озров сине,
Истину ћу вама рећи,
Па да ће и ме, ка' си река',
Мачем побасти тим посејем.

Сјутра слану побједу ће
Књаз Ђорђија одржати,
Али зетски крш у круни
Дуго ће хо њему сјати.

Кад тал Турци освојиће,
Ка' Србију сву ослалу,
Ову дивну и јуначку
Вановину вашу малу ;

На ћете се измакнути
С те равнице у класуре,
Ђе валови турског мора
Не хо моћи да истуре.

Али ће вас запљускиват'
У невоље и у јаде,
Сва вам добра поплавити
Без слободe и без наде.“

Капетан му Јован примјети, да неса већер добра од слободe и од наде, а нијесе Црногорци крив што је царвина пропала.

Старац прихвати :

„Не ! Отолен е руке вам је
Да је опет подињете.
Ал' пећете, докле брата
На сјеверу не стечете.“

„Далеко је сјевер хладни !“ — хладно одвраћа капетан Јован, а старац живо наставља :

„Ал' Руеија, млада мати,
Узданога брата вама
Хоће брзо одвицати :

Брат на чудо ц'јелом св'јету
Урасти ће и присијети

Од њега ви нико ништа
Учинити не ће смјети!¹⁴

„Како ћемо познат' брата!¹⁴ — пита капетан
Јован, а старац одговара:

„Војеводу и настира
Бог ће вама даровати
Из хелија — манастира.
Ка' обични свештеници
Тај духовник не ће бити,
Осим крста првенога,
Па се не ће он носити

Нити црну камлаву,
Нит мантију, нити штаку,
Већ доламу, сабље, токе
И челенку на капаку.

Тај ће брату пружити руку
Чак са југа на сјеверу,
И за братску уздицицу
Један другом даће вјеру.

И од када добијете

Нод крет тога војеводу,
Почећете низ клисуре
Разасиат' ви слободу.

И у Зету и у друго
Душаново бановине,
Ви синајана онет бити
Узрок љешне царевине.

(Старац почеше се келелати.)

Напрега' сам много душу
У будућност са читањем;
Придрж'те ме да са мачем
Овни чудним сад не навам¹⁴

Посрљухе старца придржава изез Петру и из-
води га са позорице.

Тјем се свршава други призор.

Трећи призор овога чина представља нам
бојно поље. Кад се завјеса дигне, видимо на по-
зорици Даницу и Марту. Даница у веселе хаљине
обучена, заврнула руке посеби кондијер с водом а
Марта други с вином. Око њих по земљи леже мр-
тви и рањени; на све стране поразбациане кане, ве-
сови, чамае, слоњена коња, сабље искривљене,
пробијени мачи. Из даљине чује се убојна тугњава.
Рањеници (г. Брацановић, г. Вучишић и други) јече
и уздишу; међу њима налази се и рањен Станко,
преобучен у хаљине турскога панс. Даница и Мар-
та притупају рањеницима, дају им воде или вина,
тјеше их и плашу им како бој тече. Рањени Црно-
горци утјешени благоошљају Бога, јер из Данициних
ријечиvide да је победа на црногорској страни. На
један пут чу се из једног грма рањени Станко, сдје
испрекиданом, слабом гласом овако збори:

„Ох ту жртв'! Чудо што је!
Зуби шкрине на све стране!
Како јадни Црногорци
Свој завичај мили бране!
А на моје Анадолице
Смрт копрену црну свија —
Аох роде! Ух злочина!
Нака' на ме грешна зија!
(Опави Даницу).

Је ли она? из' сјени њена
Што се вије по рабзоју?
Или гениј' Црногоретва
Председава пронаск моју?
Ко је да је, јавићу се,

Јер ме жива жеђа мори
И дави ме, ка' издајство
Што учиних Црној Гори!¹⁴

За тијем заште воде од Данице. Даница се
пренерази од познатог гласа, види пред собом Тур-
чина, па приступи да му да воде, и ако је Турчин,
јер је рањен. Но приступивши му ближе, и давши
му кондијер, узозна Станка, тргне кондијер и викне:

„ . . . . Суд онамо!
Не труј воду, отровнице!¹⁴
 . . . . Ни как вини!
Крста, Српства издајнице!¹⁴

Станко неда суза, но није још. Даница дозвљо
којега витела или јунака с бојног поља да посјеку
издајника. Станко јој равнодушно пријећује, нех се
сада свети, јер кад је ову битку пагубио, није му
стало за живот. Но Даница му на то, у свом вели-
чанству врлина својих, овако одговара:

„Да се светим? То не могу,
Мој несрећни вјерениче!
Љубав права, љубав чиста,
Ни у гроб се не одриче!
Ти ме рани по тијелу,
И по срцу и по души,
И твој злочин спирама дома
Љубав моју не угину!

„Да се светим! Глас љубави
Првобитне то ми брани:
Твоја су ми мрзана дјела,
А мили ми твоји дани!¹⁴

Савладана љубављу даје му воде, али га пита:
каје ли се? Докле Станко окривјева с одговором, до-
трча му сауга Угљеша с Турцима и понијеше га у
Свадар. Са рамена својејке носилага викне Даница,
да се не каде, него да се још нада да ће га она у
Скадру похитати.

Какава лакомисленост на смрти!
Ово је био претови удар за Даницу! Тужно гле-
дајуће с једне стране на својим несрећним вјерени-
ком а с друге у хладну М рачу, која ће још за
који тренут обрлрлти својим ваљима, она, при ра-
станку овога свијета, овако збори:

„Рече, да се и још нада
Да ћу њега похитати!
Као добра вјереница
Ја то морам учинити!
Али како? Морача се
У језеро бистро сива,
А оно се у Бојану
Пред скадарски град излива.
О Морачо, вјечни доме!
Причувај ме од пешина,
Док у крило Језера ме
Твог не предади плавог сина!
Пак ће оно као ћевер
Довести ме испред града —
Ето тако похитићу
Вјереника мога млада!

Залети се и — Морача је на завјек прчми у
своје студено крило.

Завјеса пада. Призор трећи сврши се.

У призору четвртном, пошледемом, славе Цр-
ногорци свој побједу. Највише изводе своје робове:
О с м а н а ш у (г. Љубовић), једнога б е г а (г. Му-
шовић), С е л и н а ш у (г. Ст. Радоњић). За тијем
долазо војводе, грле се и љубе. На пошлетку долази

свечано Кнежевић Борђија, посред народних и задобивених турских барјака и других побједних знакова и обиљежја. Војводе и војници загрле се, заметну коло и зајепану побједу прјесму. Кнежевић Борђија, по што је одао славу Богу, стане расцитивати војводе, кодино је војника паза, јеси ли се рањеници одвирили и јесу ли сви главари на броју? По што је на та питања добио одговор, и по што је заробљене Турке ослободио и сабље им повратио, скиде каци, клекне, а тако и сви остали учине оборвниш копча и барјаке, те завршиш овом молитвом Богу :

„Боже! који штитиш правду
И у ког је свака сила,
А без твоје моћне силе
Што би наша сила била?
Милостиво ти си дапао
Заптитио Гору Црну, —
Чија рука него твоја
Војску турску разби, врну?

Боже! док је Црно Горе
И душица у њој прави,
Сваки дома да издајник
Као Станко да оправи!
И у Горе наше миле
Родољубља дух уздржи,
А ништаво и сметкаре
Боже свети! сиржи! сиржи!

Без Деана и Перуна
Не остављај наше Горе
Да с' за име, правду твоју,
И за мило Српство боре!

А у младе Црногорке
И њихове ђекане груди
Љубав к роду / прозвјане
Нек Даничина пријер буди!¹⁴

Завјеса пада. Представа је завршена.

(Свршиће се)

Нечисто мјесто.

Прича из малоруског живота.

Прича Н. В. Гогола.

Е, Бога ми, баш ми је већ додијало причати! Ама шта ви мислите?! Заиста је досадно већ: причај, па причај, ама ни да почине човјек! Кидисади ете, никако да вас се отресе! Е на добро, ја ћу приповједати, само, заиста вам кажем, ово ће бити последњи пут!

Ето би веласте, да човјек може савладати нечистиња. Оно наравно, то јест, кад се добро промислимо бивају на овом свијету различити догађаји... али не речите то: само ако шћедне, да вас превари нечистиња, ама ће вас преварити, да ете ви не знам ко! Ево изволте виђети: било нас је у оца свега четворо дјец; тад сам ја био још луд, било ми је свега једнадесет година... е, не, није једанаест; сјећам се као да је сад, кад сам једанпут потрачао онако, знате, четвороножице и уз то лајао, с опрошњем, као нешто, а отац ће ти на ме, махнувши главом: „Е, Томо, Томо! вријеме је већ, да те жечимо, а ти ту лудујеш, као мало жријобоје!¹⁴

Поконји ђедо био је још жив тада и у ногама — нека му се лако штучне на оном свијету — доста јак. По неки би тек пут... а што је то, како то слушате?! Неки од вас цо сахат копка угљен из нећи за своју симсију, други гледаш га тек тргну

нешто за кућу. Какав је то посао?! Као да сам вас силом приморао, да слушате, та сами ете ми узјахали били на врат, да вам причам... Сад изи слушајте или прекрдам!

Отац је још у почетку прођења поћерао у Крим на продају дуван; не сјећам се, или је двоја, или троја кола натоварно био; дуван се онда добро цињено. Са собом је повео брата, коме је било једва три године, ово, знате, из малена напикне на кирчицање. Нас је остало: ђед, мати, ја, брат и још један брат. Кад је украј самог пута посиља бостан и препао да живи на салани; повео је и нас са собом, да гонимо врапце и свраке са бостана. Не ћемо рећи, да је то за нас било рђаво; догађало се, да изједасмо преко дан толико краставаца, диња, рене, лука, грашка, да посиље у трбуху настава читави врева, истину вам кажем, као да кокоти тамо прјезају... А уз то и корисно је било; путници сваки час тамо амо тјем путем пролазе; сваки, наравно, зажели, да окуси диње, или лубенице, а осим тога из оближњих засеака науку у промјену толико токошака, јаја, иштуна: жијело се лијепо, да Бог може! Али је ђеду најмилије било, што сваки дан тудијен преко педесет кола кирчицињех прође. Оно је то, знате, народ, који је много тво п видно, па кад почне да прича, — ти само учи добро отворити; а ђеду то годило исто, као гладном халушке! По неки пут срећне се са старијем познаницима — ђеда је већ свак знао — већ можете и сами замислити, шта бива кад се састане старудица: тара, тора, ово било, ово се свило, — на ти зају, Боже, пита куд, и стану споминвати што-шта, што се Бог зна, кад догодило!

Једном — баш ми се чини, као да се то сад догодило — сунце се примињало заходу; ђед је нишао по бостану и скидао је са лубеница лишће, којијеза их је био преко дан покрио, да их сунце не пече. Гле, остале, воду ја брату: ено чумаки (кирчиције) иду!

„Ве су чумаки? запитаће живо ђед, метнувши какав знак на онајвећу дињу, да је случајно не би нојели ђетићи.

Заста могло се опазити, да путем тек чмили шесторо кола, у која бјеху вољви упрегнути. Нарвијед је нишао чумака са већ просијезајем орковима. Не дошавши, како ћу вам рећи, једно десет корањкаји, он се заустави.

— Здраво, Максиме! Гле, ће вам би суђено састати се!

Ђед ојени очи руком, па ће: „А! здраво, здраво, оклен те Бог донесе? И Болчака је оје? Здраво; здраво, брате! Који је то враг! Та сви ете ту: и Крутогратнијенко и Петерница! и Копаки! и Спецко! здраво! А, ха, ха, хо, хо, хо!...“ и умокну се разнолики усклици изгубише.

Волаве испрегоше и пустише, да насу трапу; кола су оставили на путу, на су сви сјели у круг пред колибом и заналили кратке луле. Али јест! Не а се ту кад пуштити! Ту ти је причаље, распикивање, те се једва могло и једна понуцити. Послије ужине стаде ђед частити своје госте са дилмама. Сваки, узевши по једну дилу, очисти је бритвицом (људи су то, који су много виђели и испитали, доста су се и ванатици, знали су већ, како се једе на овом свијету, — па и за госпоцку трнезу, ако ћеш одмах, могли би сјестити); очистици добро, прободе сваки

¹⁴ Малоруско јело: сир зајен у тјесту, па куван и добро замашен маслом. Војвођански гласник.

прстом своју длаву, и кроз рупицу поније из ње сок, стаде рецкати комадић по комадић и метати у уста.

— „Шта сте ви, ђетићи, ту зинули? рече ђед: „ирајке, пасји синови! Гдје је, Остапе, твоја сви рала? Ела ко за чке! Тома, поубочи се! Е, тако, тако! Аха! Еј, хој, хој!“

Био сам тада окретан ђетић. Старост прокла-та! Сад већ не могу онако; мјесто да вземем ногама, као првије, ове се прокласте тек спотичу! Дуго нас је посматрао ђед, сједући са кириџијама. Ја сам знао, да му ного никакмо не могу да остану на мјесту, да мирују: би рекао да их не о вуче.

— „Виђећем, Тома“ рече Остап, „да ће стари рен сад поскочити!“

Шта ви мислите? Није још он то ни изгово-рило — не може отрјети старица: шћео је да се покаже пред кириџијама.

— „Видите, ђавољи синови! Зар се то тако игра?! Ево како се то игра!“ рече, он, дигнувши се на ного, пруживши руке и дупнувши цетицама од чизама.

И да вам га је било виђети, како игра: Ама био могао играти, ако оште и са самом Бреном Гет-мановом. Ми се укловисмо, а стари рен поче ти изврвати и вести ногама по равном добро утапканом мјесту, које је било управ крај лије се крастаџица. Али тек што је дошао до половине и ту најсјајније пишање да нам покаже сву своју вјештину у игрању кезачке, али где чуда ного ни да макну; који је то ђаво?! Полети опет, дође до средине, али и опет амо ни да макне! Јесте прво чудо; ного као дрвено уколочне се и стадо!

— „Јаде проклета мјеста! Оће су често мађије, где ти посла проклетага анатемана! И оће да се уште-те ирод, враг рода људског!“

На још пред толикијем **ВИЈАШТЕ** **КО** оврамоти, он, који је могао некад надиграти најбољег тог ђетића. Одважи се; на једанпут и поче на тиха изметаше ного онако, знате ситно ситно на све брже брже, често не видни да на земљи стоје, но ти се чини да везе ногама у ваздуху. Е баш га мислила био виђети! Ево га до средине, Не! Зеље не може на то ти је!

— „А проклета сотоно! Да Бог да се удавио пњилом дљом! Да Бог да још нејачак цркао, пасји скоте! Гле ти како ме награди под старост, пасји син? ...“

И занета се неко озад насмја.

Обазири се — ни бостане, ни кириџија — ништа; озад, напријед, са стране равно, неспрегледно поље, руски степ.

— „Е! ссс... гле ти!“ Издигне руку више очију и стаде жмирећи разгледати: — мјесто, које, као што се чинише, није савршено непознато; са стране шумица, а иза шуми издизаше се нешто и виђаше се чак тамо у небу. Какава је ово маштанија? А да оно је голубињак, штово је у пона уврту! С друге стране такође нешто се мрко види; загледа мало боље, а кад оно, гумно сеоског ђате. Види-те ли, куд га је одукао нечистињи! Тумарајући окодо, набаса на неку стазицу. Тад мјесец не сви-јеташе: бијела нека пјога мјесто њега тад проми-цаше кроз облак.

— „Виће сјутра велики вјетар!“ Промисли у себи ђед.

А где! — тамо на страни од стазице на неком, ваљда, гробу илану с вјећ и ца (луча). „Где ти“

стаде ђед и, полбочивши се, гледа. Свијењца се уту-ли; у даљини, и још даље ужди се друга. „Е, ошће је благо!“ и већ брже ољућуно руке, да копа, али у томо сјоти се, да нема уза се ни лопате, ни мо-тике. „Е штега! велика штега! Е, на ко зна? може бити, треба само преврнути један бус, па ће се ту благо и наћи одмах. Нега сад није друго, треба ба-рем обљежити мјесто, да послите не заборавим!“

И занета не буде ти он звиен, него ту одмах нађе неку већ неколико гњилу повећу грану, што је, ваљда, одуја одломла, навали је на гроб, на ком је свијења горјела и пође путем.

Млада дубова шумица биваше све ређа; виђаше се нечији плот.

— „Его видиш, не рекох ли ја,“ помисли ђед, „да је ово понова ливада? Ево и плот његов! Сад нема ни цицела врета до бостана.“

Свакако доцкан је он дошао кући, и х о л у ш а-ка није шћео јести. Пробудивши брата Остапа, упи-та га само, да ли су већ одавно кренуле кириџије, и замота се у кожух и кад је овај почео био раси-тивати: „А ће су те ђавољи данас гадан носили, ђедо?“ — „Не питај“, рече му он, заматавајући се још боље, „но питај Остапе: ко оће много да зна. Брзо ће осидети!“ и захрка тако, да су вранци, који су се увуки били у бостан, поскакали од стра-ха у ваздух. Али зблиа ви мислите, да је он знавао? Како не! нема збора, лукав био, да му Бог да цар-ство небесно, умно се ваљда некако извући! . . .

По неки пут такву пјесму зацпева, да често гу-бице ноћни грцицати! Јо!

Сјутра дан, тек се почело мрачити у пољу, ђед обуче дупљ, опаса се, узе под пазуху лопату и мо-тику, натуче на длаву шубару, пени једну мјерну мученице, отре губице skutом и пође управ према попову врзу.

Ево ирође и плот, и ниски дубови гај; међе дрвешне вјега стазица и излази у поље; као да је ова места. Длаво већ и у поље — мјесто као да је јучерашње; ово и голубици издиго се пут неба; али са не види гумна. Не, ово није оно мјесто; оно ће би и, ваљда, подалје; треба, као што се ви-ди, окренути пут гумна! Обрну назад, пође другим путем — гумно се види, — голубињака нема! Опет окрене поближе к голубињку — гумна нестане. По-трча напано и гумну — голубињака нестане; к го-лубињку — гумна неста! Бог е нама и ашџеди бо-жији! Шта је ово?!

— „А проклети сотоно, да Бог да ти не доче-као, да свој народ види!“ У томе киша пључе-но из кабла.

(Паставиће се.)

Б И Љ Е Ш К Е.

(Св. Петар у народној усмени.) ни-једнога он наших милих покојника не спомине наш народ таквим поштовањем као Св. Петра Петровића Његова владуки црногорскога. Његова се усменога црногорскоме и приморскоме народу тако у душу усидила да је прешла религиозно обожаваше. Закле-ти се св. Петром или Његовом именовијем дешава се само у великим пенцидијама у критичним одсу-дним часољима „Тако ми Св. Петра!“ „Тако ми Њи-вота Св. Петра!“ — Каже Црногорац или Примо-рац само онда кад те не може на ниједан други на-чин увјерити о истини, коју ти каже. Ова оданост и

приврженост своме народном светцу није тек у допније доба пробужена; св. Петар као добри и истојни пастир својега стада такву је љубав и пошрљерење у народу још за живота стекао да је сваки био обнржен да је сваки тврдо држао, е он свет по земљи иде. Има данас с реда старије људи који су познавали Св. Петра војевали с њиме на кад ти стану штегод о њему причати просто их обузме неко страхопошитање и не ће ни кад довршити разговор што не ће барем два три пута подни канџу с главе на најчистијом језику казати „влади му и слава“! Многе приче о св. Петру, престављују нам га расиане по народу човјека-светитеља који је послан да подрђива међу људима слогу и љубав и да брани оно што је Србину највештене: име вјеру и слободу. Те приче у толико поштености за њим да га износе на сриједу као чудотворца као онга коме се свакоја у зарок стијече. Неко племе из Доњег Грбља донесе му једном на дар лијене мореко рибу за ручак. Кад Св. Петар сједо да једе на окуна слает оно мореко лојике рећи ће да Бог да вам био увијек бирићет у лому да можете и себе накраеити и пријатеље подарити: „— пак збиља — виш еише — то племене и дананас лијене новце беро ловом на сваке из молиће лице и т. д. Позивајући једном и два и три пута неког самовољног црногорског гавара, да се с њим договорн о добру и напретку народа својега, и нештоје се онај одавнати називу његову, рече св. Петар у иједу: „Да Бог да немало што од њега ни појати ни кукачи!“ — Воле људи да занста данас од те куће и нема никога ни да поје ни да кука. Једном ријечи: кога је св. Петар благословно, и био је благословљен; кога је прокао и остао је проклет. Народна уста понавшају св. Петра влад мудрим човјеком, побожним пастиром, жарним Србином и неустрашивим црногорским јунаком. Велл се да се он као муља пролијавао кад би пред својим вуковима гонцем јатаном на Турке јуришао. Међу Приморцима постао је популаран валад најпине од онга времена кад је војевао крајем Боке Которске, до Дубровника и мимо њега. Колико је силе и јунаштва показао св. Петар у то доба на Приморју, мора се човјек дивити. На како ли бијаше распаило еише мисли и осјећаје у онга једнокрвног, а зашманштовом подављеног и утуженог народа!

Сваки је на његов миг скакао сваки му се клањао и руку подиго. Вило је то оно лијено доба кад је први пут досајео духа слободне и сриске народности на Приморју ускресо. — Успомена св. Петра слави се се свакоје годно на Цетињу најчистијим народним обичајем. Човјеку срце од радости заигра гледајући ону силу избралога народа, који се тога дана не само из Црне Горе, него и из свих околних мјеста и крајева на Цетиње сазече. Ту играју кола, ту се врте пецива, ту пуцају цушке, ту се пјева уз гусле ту се свакоје весеље гради што Србину даје срца и живота. Слава буди и вјерна успомена за то нашег народном светцу, који се удостојо да му се највећа чест укаже! Дика и поштење нашем милом народу, који умјеје тако цијелити и поштовати своје личне покојнике!

(Платонова република.) Платон тврди да је држава све и сва, и да вала уништити све што је противно њојзи. Он нијече право сопствено-

сти; обара и саму егзистенцију фамилије, и тјера своје доктрине од таког екстрема, да сматра жено за публични сопственост, којом се вала служити има ради мета државни; он учи да васитање треба да је владина дужност, и да религија мора бити аносотну потчињена политици; да дјеца не припадају родитељима својим, него држави; да мета држави не треба да буде срећа поједини, него срећа свију; и да људо не треба сматрати као људо, него као елементе државе, јер један савршен поданик разликује се од роба једино тиме, што је његов господар држава. Разликујући прсте социјалне савезе од прави политички, и ослањајући се на то да мора бити аналוגије међу државом и душом што се тиче тројако конституције, он дијели државу на владано, војнико и раднико. — Ради остварења ове шимеричке републике путовао је у Сицилију, до Дионисија; но на срећу они, које је он мислио подрђи под свој експеримент, та дивља и савалничка шема није никад била изведена.

КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Господ. Мити Стаићу у Н Саду. — Примила смо Ваша 2 фвр. у име претплате. Што се тужите на то, да морате тамо да плаћате за сваки број „Црногорке“ по 2 новца, ни Вам у томе помоћи не можемо, јер то је такса, коју власти аустругарске наплаћују за сваки иностранни лист. То је нека врста царзке, коју она удара на унос духовнога сенца. Виши заступници могли би се против тога потужити на амералском сабору, али то не било а људу, јер се тиче једнога виора државније прихода. Што нам Ви предлагате, да ударамо мало веће поштасне марке на „Црногорку“, то би нас баило у назанин трошак, а Вама овет не би ништа помогло, јер ма колике марке ми да ударимо, Ви бисте ише морали плаћати за сваки лист по 2 новца. Дакле не остаје него: три душо Вога радити! — Оно међу „сесесцима“ и „Стражлову“ ише тачно, јер ише митрополит Иларион него Висарон умр'о у мјесецу Априлу (управо 14. Априла) 1884, а митрополит Иларион умр'о је још приче три године, тамак на прекучерашњи дан 15. Јануара 1884.

Проч. г. Никодиму Вукашиновићу јеромонаху ман. Ораховице. — Примили смо 3 фвр. у име претплате на „Црногорку“. Хвала Вам! —

Госп. Гргуру Урлићу Ивановићу у Биограду на мору (Далмација). — „Црногорка“ не може се ише добити потпуна за г. 188.

Госп. Алексаићу Јанковићу у Вахахиду. — Хвала Вам на посланој претплати. Ми Вам шљемо сваком поштом по неколико екземплара. Све на један пут не можемо Вам послати. Жао нам је што немало од сваког броја поштине егземпларе. Јавите нам оно претплатице, који нијесу добили потпуне егземпларе, да бисмо им то накардиди шљалих листа од ове године.

Штампарии А. Пајевића у Новом Саду. — Донкан нам је етгала Ваша корес. карта, у којој нам јављате за „Добротасник“, иначе бисмо Вам дроче воље учинили но жељи, јер то засадују у душој мјери Ваши вриједни и родољубиви поткати.

Господ. Владу Зорцу у Пожеви. — Послали смо Вам накардидо бр. 35 „Црногорке“ од пр. г.

Сл. Читаоници у Никшићу. — Примили смо од Вао 6 в. а. вр. у име годинине претплате за „Црногорку“. Но пошме „Црногорка“ стаје на годну 4 фвр., то сте нам 2 фвр. ише послали. Назовите с тим вишком располагати.